

*Величко Світлана Володимирівна,
учитель російської мови та
зарубіжної літератури
Червонослобідської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №1
Черкаської районної ради Черкаської області*

СУЧАСНІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗА ВИМОГАМИ НОВОГО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ

***Анотація.** У статті висвітлюється питання сучасного уроку зарубіжної літератури. Звертається увага на використання різних новітніх технологій навчання, а саме: особистісно зорієнтованого навчання, критичного мислення, технології проблемного навчання, ІКТ, інтерактивного навчання, ідейно-художнього аналізу твору та ігрових моделей.*

У новому Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти відзначається, що **метою** освітньої галузі «Мови і літератури» є формування «комунікативної та літературної компетентності» і її складових, акцентується увага на розвитку особистості учня, формуванні в нього мовленнєвої і читацької культури, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій, тобто підкреслюється також виховний та розвивальний потенціал цієї галузі [1, с.56].

Вагоме значення для вирішення окреслених завдань відводиться літературній освіті школярів, зокрема зарубіжній літературі.

Що ж є метою літературної освіти, тобто роботи на уроках зарубіжної літератури? В основі її - творення духовно цілісної, творчої, незалежної, але гармонійно вписаної в природне, культурне, соціальне середовище особистості, формування її ключових компетентностей.

Учневі необхідно дати можливість пройти шлях від первинного сприйняття інформації до створення особистого образу, власного світу уявлень, понять і позицій через різні форми прояву індивідуальності, особистості. На сучасному етапі розвитку

освіти це можливо завдяки використанню різних технологій навчання.

Найперше завдання вчителя-словесника — організувати грамотний **ідейно-художній аналіз твору**, який допоможе інтерпретувати (пояснити) цей твір. Якщо вчитель створює проблемну ситуацію, то вона важлива не сама по собі, а як прийом, який дозволяє зрозуміти авторський задум, ідею твору. Так, при зіставленні образів Ровени і Ребекки (В. Скотт «Айвенго») створюю проблемну ситуацію для семикласників: хто сильніше кохав Айвенго – Ровена чи Ребекка і більш гідний його руки? Використання проблемних ситуацій допомагає учням осягнути тематику, проблематику та філософський зміст твору. Наведу приклади декількох проблемних ситуацій, які використовую при вивченні повісті-казки О. Гріна «Пурпурові вітрила».

Проблемна ситуація №1. З'ясувавши з учнями тематику та фольклорну основу повісті, я ставлю перед ними проблемне запитання: чи можна назвати «Пурпурові вітрила» своєрідним варіантом казки про Попелюшку?

Проблемна ситуація №2. Як відомо, шхуни мають вітрила білого кольору. У творі на яхті Грея майорили вітрила червоного кольору. Проблемне запитання: чому Греї обрав саме пурпуровий колір вітрил?

Такі проблемні ситуації допомагають осягнути задум автора та підкреслити своєрідність твору: Грін змальовує невідому країну, якої не існує, та героїв, що мають незвичайні імена. Проте це не чарівна казка про Попелюшку, котрій принц приніс кришталевий черевичок. Ассоль дочекалася дива. Письменник утверджує думку про те, що треба завжди сподіватися на краще, не втрачати надії та «чудеса робити своїми руками...». А пурпурові вітрила – це символ кохання, мрії, надії та перемоги над буденністю.

Сучасний урок літератури вимагає від учителя уваги до аналізу та інтерпретації художнього твору. На своїх уроках надаю перевагу **особистісно зорієнтованому навчанню**, яке допомагає розвивати індивідуальні та пізнавальні здібності кожної дитини; максимально виявляти, ініціювати, використовувати індивідуальний (суб'єктивний) досвід дитини [3].

Наведу деякі приклади запитань, якими розпочинаю уроки з вивчення

роману В.Скотта «Айвенго»: Чи любите ви уроки історії? Коли ви читаете підручник з історії, чи не виникає у вас бажання перетворити сухі факти на яскраві картини, що легко запам'ятовуються? Як саме це можна зробити? Як ви гадаєте, що означає бути патріотом своєї Батьківщини? Чи вважаєте ви себе патріотами України? У чому саме виявляється ваш патріотизм? А чи можна назвати патріотами своєї вітчизни кріпаків Гурта та Вамбу із роману В.Скотта «Айвенго»? Чи погоджуєтесь ви з думкою, що речі можуть багато розповісти про своїх власників? Розгляньте щоденник свого сусіда за партою. Чи може він «розповісти», з якою метою його власник ходить до школи?

Вважаю, що такі запитання допомагають учням якнайкраще налаштуватися на сприйняття художнього тексту.

На уроках використовую такі прийоми і методи: «Співзвучність позицій», «Якби я був автором...», «Написання творів-перевтілень», «Станьте творцем афоризмів», «Читаючи твір, я бачу... чую... відчуваю...», «Щоденник подвійних нотаток», «Персонажі твору і я», «Пошук асоціацій», «Палітра емоцій» та ін. [4, с.32-36].

Результатом такої роботи є підвищення вмотивованості учнів до навчання, зростання інформаційної компетентності учнів, створення умов для самостійного управління ходом навчання, диференціювання та індивідуалізація навчального процесу.

Література – це один із небагатьох предметів у шкільному розкладі, який дає унікальні можливості для розвитку **критичного мислення школярів**, що базується на дослідженні проблем і ситуацій на основі самостійного вибору, оцінки та визначення міри корисності інформації [8].

Критичне мислення допомагає учням не тільки сприймати матеріал, а й розуміти, зіставляти із особистим досвідом, розвивати аналітичні судження та логічне мислення; уміти аналізувати, оцінювати факти та явища, робити висновки [6].

Віддаю перевагу таким прийомам і методам: «Спрямоване читання», «Читання з маркуванням тексту», «Читаємо і запитуємо», «Читаємо в парах —

узагальнюємо в парах», «Бортовий журнал», «Знаємо — Хочемо дізнатися — Дізналися», «Кубик», «Кластер», «Карта поняття», «Твір-п'ятихвилинка», «Павутинка дискусії», «Шкала цінностей», «Порушена послідовність» та ін. [7, с. 49-55].

«Жити – значить мати проблеми, вирішувати їх – означає рости інтелектуально», – справедливо вважав Конфуцій. Унікальність уроку літератури саме в тому, що він дає змогу молодій людині вчитися вирішувати життєві проблеми, змодельовані в художніх творах через **технологію проблемного навчання**.

Я використовую методи монологічного викладу, діалогічного викладу, евристичних завдань, дослідницьких завдань, програмованих завдань, прийом створення проблемної ситуації, завдання з помилками [2, с.34-41].

Наведу окремі приклади центральних проблем, розв'язання яких на уроках у шостому класі створює умови для творчого оволодіння учнями знань, сприяє розвитку їхніх розумових здібностей та має великий виховний потенціал: «Що допомогло Робінзону Крузо на безлюдному острові залишитися людиною?», «Як Робінзон Крузо перетворив острів Розлуки на острів Надії?», (Д. Дефо «Робінзон Крузо»), «Що означає стати Людиною для Діка Сенда?» (Ж. Верн «П'ятнадцятирічний капітан»), «Що врятувало безіменного героя і чому загинув Білл?» (Джек Лондон «Любов до життя»), «Чи може джентльмен фортуни стати справжнім джентльменом?» (Р. Л. Стівенсон «Острів скарбів»). Подібні питання вчать учнів орієнтуватися у сьогоденні та розв'язувати життєві проблеми.

Ознакою сучасного уроку літератури є активне використання вчителем **ігрових моделей навчання**. При вивченні біографії письменника використовую уроки-портрети, уроки-вітальні, уроки-екскурсії тощо. На етапі роботи з текстом твору використовую нетрадиційний урок з ігровим моделюванням твору, що вивчається. Наприклад, скласти характеристику образу Геркулеса (за романом Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан») цікаво на уроці - розслідуванні «справи мганнги», на якому учні грають ролі слідчих детективного агентства. А розгляд проблеми торгівлі людьми («П'ятнадцятирічний капітан») пропоную на уроці —

міжнародній конференції з питань работоргівлі, де працюють різні комісії, що розглядають окремі аспекти проблеми (на основі тексту роману) та готують доповіді на конференцію. Обговорити романтику подорожей за твором Ж. Верна надаю можливість на уроці-засіданні Клубу мандрівників. А переконатися у величчі науки і знань допоможе урок-гра «Наймудріший мганнга». На етапі роботи над образами твору використовую рольову гру «Перевтілення». Дев'ятикласникам при вивчення комедії Ж. Б. Мольєра «Міщанин-шляхтич» пропоную зіграти ролі пана Журдена, графа Доранта, пані Журден, Леонта. Вони почергово виступають перед класом і повідомляють від першої особи усе, що їм відомо про персонаж, відстоюючи свої точки зору та пояснюючи їх.

На етапі узагальнення знань пропоную учням пограти у командні та індивідуальні ігри-змагання за зразком відомих телевізійних ігор: «Що? Де? Коли?», «Розумники і розумниці», «Перший мільйон», «Літературний дев'ятий вал» тощо.

Отже, гра — надзвичайно ефективний засіб активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку соціальної компетентності.

Сьогодні використання на уроці комп'ютера, телевізора, відео стало звичною справою. Багато програмних педагогічних засобів дозволяють «осучаснити» урок літератури. Головне, щоб відеофрагменти художніх та навчальних фільмів, літературних передач, які використовує вчитель на уроці, не носили лише ілюстративний характер.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) повинні підготувати дітей до життя в інформаційному суспільстві, формувати в них уміння користуватися інформацією у будь-якому вигляді, допомогти їм усвідомити результати впливу на людину засобів масової комунікації [2, с.12-25].

Найкраще поєднувати сучасні мультимедійні засоби із новітніми педагогічними технологіями. Наприклад, демонструючи учням навчальний фільм про О. С. Пушкіна, створюю проблемну ситуацію: перед початком перегляду фільму повідомляю учнів про те, що режисер фільму не врахував деякі обставини життя письменника. Ставлю перед ними проблемне завдання:

скласти декілька порад режисеру щодо вдосконалення навчального фільму про О. Пушкіна. Отже, щоб виконати це завдання, учні повинні уважно подивитися фільм, послухати розповідь учителя, прочитати статтю підручника, скласти хронологічну таблицю, ознайомитися з додатковою інформацією про видатного російського письменника і лише потім скласти «поради режисеру». У такому завданні, крім технології проблемного навчання, реалізовується ще одна технологія — розвиток навичок мислення високого рівня (аналіз, оцінювання, синтез).

Уроки, на яких учитель є єдиним джерелом знань, сьогодні характеризуються як традиційні. Ознакою сучасності уроку є активне використання методів **інтерактивного навчання**, суть якого полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання, навчання у співпраці, коли вчитель і учні — рівноправні суб'єкти навчання.

Найчастіше використовую технології групового (кооперативного) навчання.

Робота учнів у малих групах спрямована на виконання певного завдання або вирішення якоїсь проблеми. Наприклад, при вивченні філософської повісті Вольтера «Простак» використовую прийом «Порушена послідовність». Пропоную групам розкласти картки, на яких виписані фрагменти тексту, в тому порядку, в якому відбуваються події у творі. Таким чином, спостерігається активний процес взаємонавчання учнів.

Під час роботи в парах пропоную виконати наступні завдання: обговорити проблему та запропонувати шляхи її вирішення; взяти інтерв'ю, визначити ставлення (думку) партнера щодо того чи іншого питання, твердження тощо; зробити критичний аналіз роботи один одного; сформулювати підсумок теми, що вивчається, тощо.

Цю технологію доречно використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: актуалізації опорних знань, мотивації навчальної діяльності, засвоєння нових знань, перевірки знань, підбиття підсумків уроку (рефлексії).

Як у парній роботі, так і в роботі з учнями всього класу можна

застосовувати прийоми: «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Передай крейду», «Відгадай слово», «Відгадай літературного героя» (за портретом, одягом, вчинками тощо), «Істинне-хибне», «Лови помилку», «Режисерування тексту», «Складання асоціативного куща» та ін.

Наприклад, після опанування учнями теми «Брати Грімм — відомі збирачі німецьких народних казок» вдаюся до рольової гри в парах.

Наприклад, репортер і письменник. Репортер ставить письменникові три запитання, вислуховує відповіді. Після цього ролі змінюються. На завершення роботи пари визначають найцікавіші запитання, найкращих репортерів можна нагородити записничками, які знадобляться для фіксації думок, ідей у процесі групової роботи.

Поширеним явищем на сучасному уроці літератури є використання фронтальних технологій інтерактивного навчання, які передбачають одночасну спільну роботу всього класу. Це — обговорення проблеми у загальному колі, «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Дерево рішень» та ін.

Отже, учитель-словесник, який має досвід використання інтерактивних технологій, як правило, проводить сучасні цікаві уроки літератури, які завжди знаходять відгук у школярів.

Думка про те, що уроки літератури вирізняються з-поміж усіх інших навчальних предметів загальноосвітньої школи, не потребує доказів. Саме література виконує головну роль у формуванні ключових компетентностей особистості. Високе мистецтво слова допомагає читачам усіх вікових груп пізнати великий і складний світ, себе у ньому, осмислювати людські стосунки й знаходити шлях до царства Краси та Істини, вибудовувати храм Духовності.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Освітня галузь «Мова і література» (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 4–5. – С. 3 – 56.
2. Андреева О.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках зарубіжної літератури / О.В. Андреева // Зарубіжна література в школі.

– 2008.- № 3.- С.12-25.

3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване навчання /І.Д. Бех – К.: ІЗМН, 1998.- 204 с.

4. Богосвятська, А.І. Методика ейдотехніки та її використання словесниками / А.І. Богосвятська // Зарубіжна література в школах України. – 2012. – № 5. – С. 32-36.

5. Богосвятська А.І. Сучасні педагогічні технології у практиці вчителя світової літератури / А.І. Богосвятська // Зарубіжна література в школі України. – 2013- № 1- С.34-41.

6. Вукіна Н.В. Критичне мислення: як цьому навчати. Науково-методичний посібник / Н.В.Вукіна, Н.П.Деметрієвська, І.М.Сущенко – Харків 2007.-190 с.

7. Іванюк Р. Критичне мислення — не критика недоліків / Р.Іванюк// Відкритий урок. — 2010. — № 5. — С. 49-55.

8. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів публічного мовлення? / І.Сущенко – Тернопіль, 2006.- 128 с.